

Notennou

Diwar-benn ar Gelted Koñz,
o istor hag o sevenadur

*Dastumet hag urziet gant Meven
Mordiern ha laket e brezoneg
gant Aherve*

Notennou

Diwar - benn ar Gelted Koʒ,
o istor hag o sevenadur

*Dastumet hag urziet gant Meven
Mordiern ha laket e brezoneg
gant Abherve*

Notennou

Diwar - benn ar Gelted Koʒ,
o istor hag o sevenadur

*Dastumet hag urziet gant Meven
Mordiern ha laket e brezoneg
gant Abherve*

Kroaz arem, rann eus eun harnez-marc'h keltiek kavet
e Bro-C'hall (Gorge-Meillet, Marne)

Ha komz a rin d'eoc'h eus poblanz diniver
ar vro-ze, eus stumm ar vroïz, mentek ha
neuziet-kaer, hag eus o c'hadarnded er
brezel ? Desrevel an darvoudou end-eün a
roio da anaout d'eomp an holl zoareou-ze.

(*Ar Gresian Polubios o koms eus Keltia*).

E tigase da goun da bep-hini taoliou-
kaer ar Gelted gwechall hag an holl droug
o doa graet d'ar Romaned.

(*Sagroviros o koms d'ar C'halianed, kent
emgann Augustodunon. Dioc'h Tacitus*).

KENTSKRID

En eur skriva al labour-man n'hon deus
bet ken c'hoant na mennad nemet d'ober
vad d'ar varzed ha d'an holl Vreiziz,
beleien pe liked, na reont ket fae war o
amzer koz keltiek.

Abaoe eun dek vloaz bennak e vez
komzet alies eus ar Gelted ha meur a
c'haou a vez distaget diwar o fenn, ker-
kouls gant an neb o difenn hag o meul
ha gant an neb o flemm hag o distera.
Etre an daou du, skeuden ar Gelted koz
en em ziskouez kemmus ha disneuziet
dioc'h ma vez youl pe huvre an neb a
gomz.

Ha koulskoude, souezus ez eo bet
gwellaeet, abaoe hanter kant vloaz, anaou-
degez ar Gelted hag o sevenadur gant ar
ouzieien a zo, e kement bro an Europ
ha, dreist-oll en Almagn, e Bro-C'hall

hag e Breiz-Veur, en em roet da studia anezo. Gwaz a ze, frouez o labouriou war gouenn, yez, istor, kredennou ha bividigez, ijinou-kaer ha micheriou ar Gelted koz, en em gav dastumet e levriou ha kelouennou-kelc'h a zo diaes da gaout dre ma 'z int kér ha niverus. Ken diaes-all ez int da lenn dre ma 'z int bet skrivet evit ar ouzieien hepken. Lakaat e berr, urzia ha trei e brezoneg reiz ha fraez an anaoudegeziou ar reta war sevenadur hag istor ar Gelted koz, o strolla d'ober ganto eun daolen krennet, ha hi evelato ker klok ha ma vo gallet, eus kevredad ar Gelted koz, setu petra e oe hol labour. Kement a zo ennan a vad hag a wir ez omp anaoudek evitan d'ar ouzieien-dreist a bep broadelez o deus, en hanter-kantved diveza, gouestlet o buez hag o nerz da studia an hen-amzer geltiek.

Hor skrid, hag hen diglok, a hello moarvard ober vad da renerien ha paotred ar c'helc'hiou-studi. Kavout a raint ennan danvez dispelegadennou pe kaozeaden-nou bihan. Hag ar re o devo amzer hag arc'hant da vont dounoc'h er studiou keltiek, a gemero diwarnan harp ha blei-nadur d'o c'hammedou kenta.

Pennad Kenta

Eun damskeud eus istor ar Gelted koz

Hon dizunaniezou hag hon disranniezou, nemet ken, o deus graet berz ar Romaned. D'hor faziou ez int dileourien eus holl gloar o armeou.

(Komsou Galgakos da Vretoned an Hanternoz, kent emgann ar menez Grampios, Dioc'h Tacitus.)

Kevren genta : RAKSELLADENNOU

MAMMENNOU HON ANAOUDEGEZ EUS AR GELTED KOZ. Daou sort a zo anezo :

1. — Al levriou skrivet er C'hres, dreist-oll adalek ar bempvet kantved kent Hor Zalver, hag e Rom adalek an trede kantved. Ar skridou-ze eoo deus miret d'imp kement a onzomp eus istor ar Gelted koz, o yez a ne rae ket ar re-man, evel an holl boblou

eus Hanternoz an Europ, impli eus ar skritur (1).

2. — An traou a bep sort : armou, binviou, braoigou, peziou-moneiz, diskaraduriou tiez, kaerion ha kastellou, lezet gant ar Gelted e broiou an Europ bet gwechall en o dalc'h, hag a zo bet kavet en hon amzer.

Dre studia piz an traou-ze ha burunella gwelloc'h eget eur c'chantved zo ar skridou gregach ha latin eo ez omp deut a-benn da gaout amploc'h ha suroc'h anaoudegez diwar-benn ar Gelted koz. Ar pez en deus tennet, dreist-oll, da nevezi ha da astenn an anaoudegez eus an hen-amzer geltiek eo :

1. — Ar gwellaennou gonezet dre an denoniez (anthropologie), da lavaret eo dre studi an danveziou-gouen-dud a zo aet da furmi broadou an Europ gwechall ha breman.

2. — Ar gwellaennou gonezet, eun hanter kantved a zo, gant ar gen-yezo-

(1) An tri skrid kosa eus poblou Hanternoz an Europ deut betek ennomp eo : troidigez an Testament koz e goteg gant an eskob Wulfila, er IVth kantved goude H Z. ; — istor ar Franked skrivet e latin gant an eskob gall-roman Gregor a Dour er VIth kantved ; — istor Breiz skrivet e latin gant ar manach' breizad Gweitas d'an hevelep mare.

niez (philologie comparée), da lavaret eo gant ar genstudi, ar studi kenver-hakenver eus ar yezou keltiek gwechall ha breman, en o yezadur hag en o geriadur. Krouer ar gen-yezoniez keltiek e oe an Alaman, J. C. Zeuss, a embannas e 1853 eur *Grammatica celtica* a dalv c'hoaz hizio an deiz da ziazez ar studiou keltiek.

AL LEC'H DALC'HET GANT AR GELTED EN ISTOR AN EUROP. Pa vez meneg eus ar Gelted koz, n'eus ezom ebet da zevel betek an amzeriou pella mrae poblou an Europ impli eus armou ha binviou maen ha ma savent taolvaeniou. War-dro an XXth kantved kent Hor Zalver e teuas an armou hag ar binviou arem da voazamant en Hanternoz an Europ hag, evit doare, etre ar XVIth hag an Xth kantved kent Hor Zalver eo en em furmas tam ha tam en eur c'horn pe gorn eus ar rann-vro-ze ar bobl geltiek evel m'en em ziskouezas divezatoc'h ouz daoulagad Kreisteziz gant ar yez, ar chredennou hag ar boaziou a ro d'ezi he stumm dishanval

Dre o sevenadur hag o istor ez aparchant ar Gelted koz ouz rann-amzer ar metalou : cuz rann-amzer an armou hag ar binviou arem ez int stag dre zerou o sevenidigez ; gwella lam-gresk houman, avat, hag he feur-

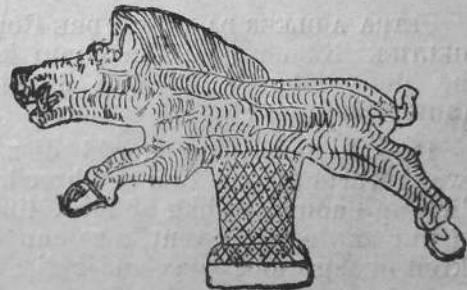
vleuniadur ne gemeras lec'h nemet e rann-amzer an armou-houarn (diwar ar bloavez 500 kent Hor Zalver pe war-dro.)

PETRA A DLEER DA INTENT DRE SEVENADUR KELTIK. Poblou Hanternoz 'an Europ o deus tanvaet, a-hed rann-amzer an arem hag an houarn, eur zevenadur, diglok evit gwir, ha dissteroc'h, war boenchou zo, eget hini Hellas ha Rom, na oe ket, evit-se, na dizellid na digened. Gouzout a ouie ar poblou-ze labourat ar c'houepr, an arem, an houarn, an aour ; gonid an edou ; trempa an douarou ; ober gant ar gloan, al lin bag ar c'hanab, gwia-dennou ; liva ar re-man gant liviou diwar louzeier ; sevel gant pren tiez, ponchou, kirri, bagou ; stumma ha poaza listri pri. O micherourien o deus diskouezet eun ampartiz hag anaoudegezion micherel (techniques), souezus awechou, hag eur vlividigez (goût) ouz kened ha koantiz ar furmou a ra e c'hallfe ar vouc'hal-mabouc'hal, al lestr-man-lestr arem kavet er Sued, ar c'harr man-karr miret e taouarc'h geuniou ar Jutland, keveria ouz ar pep brava savet en hevelep doare gant ar C'hresianed.

Ar pez a zigemm sevenadur an Hanternoz diouz hini ar C'hreisteiz eo :

1. Dre ma 'z eo tra brezelerien, goni-deien-douar, mesaerien ;
2. Dre ne ra ket impli eus ar skritur ;
3. Dre ne zav ket tier-meur gant mein ;

4. Dre ne ra nemeur a impli pe impli ebet, en ornadurez an armou, al listri, hag all, eus skeudennadur an traou beo (tud, loened, louzeier), da heul marteze eun dreus-kreden (superstition) bennak. Hogozik atao e vez kemered diwar al linen rik danveziou an ornaduriou.

Arouezinti-vrezel ar Gelted-koz

Roudou ar zevenadur-ze a gaver er Sued, en Norvej, er Jutland, a-hed aochou mor an Hanternoz ha mor Baltik, e Breiz-Veur hag e meneziou kreizen an Europ. Ar zevenadur kel-tiek, dreist-oll en ezerou, n'eo nemet an neuz dishanval a wiskas ar zevena-

dur-ze eus an Hanternoz etre daouarn eur bobl speredet-dispar, hêr, brezelerez ha trec'herez-vroioù. Dre o zrec'haddenou ar Gelted a gasas anezan pell-pell : e Bro-C'hall, en Hanternoz an Itali, e traouien an Danub ha betek ar mor Du.

Mouget tam-ha-tam war an douar bras gant ar zevenadur italian-gresian (adalek 300 kent Hor Zalver), ar zevenadur keltiek a oe miret en e bez en Iverzon e lec'h e talc'hasda vleunia epad an dek kantved kenta eus an oadvez kristen.

PETRA A DLEER DA INTENT DRE GOUEN GELTIK. Kement-man, hep mui ken, he deus lakaet anat an denoniez (anthropologie) :

1. — Ar ouen, tra gorfel diazezet war fum ar glopen, liou ar c'hroc'hen, liou an daoulagad hag ar bleo, linennadur an drem, ar vent, a zo eun dra kren distag diouz ar vroadelez diazezet war ar yez, an istor, an hengouniou (traditions), ar zevenadur (civilisation).

2. — Gouennou an Europ a zo mil gwech kosoc'h eget ar c'hsa broadeliou kounaet (mentionnées) gant an istor hag ar broadeliou-ze a zo bet furmet hogos bepred gant eur c'hemmesk a danvezioù gouennel (éléments ethniques) dishenvel. Pobl ar Gelted,

d'ezo dreist-oll da genta neuz pobloù an Hanternoz : ment uhel, bleo melen, daoulagad glas, a 'n em veskas e Breiz-Veur, en Iverzon, e Bro-C'hall hag er peur-rest eus an Europ, gant poblou-all dishenvel-tre diouto ha niverusoc'h egeto. O adverat (repétrir) o deus graet ha rei d'ezo o yez, o sevenadur, o anoiou broadel ; int-i a zo bet, en eur ger, ar goell en deus laket da c'hoï ha da zevel ar c'hoz veuriadou gonideien-douar ha mesaerien eus Kornog an Europ, bevezet (absorbés) int bet ganto avat ! Gant-se, mar gallor gant gwirionez komz a Gelted, a vroadou keltiek, a zevenadur keltiek, n'heller ket nemeur komz a ouen geltiek, rak

1. — Ar Gelted ne oant, da genta, nemet eur barr eus eur ouendud o veva en Europ an Hanternoz. Komzet o deus hag e komz c'hoaz tud ar ouen-ze, darn anezo yezou ariek (germaneg, lettag) ha darn-all yezou amarieck (finneg).

2. — Ar poblou keltiek a vreman, evel ar re a veve a-benn ar c'henta kantved kent H. Z., a zo ouz o ober, evit an darnvvia, tud hag en em gave o c'hendadou e kuz-heol an Europ abaoe an oadou pella.

Eil Kevren : EUR ZELL OUZ ISTOR AR GELTED KOZ

Ar poblou brasa, ar muia brudet en istor, a zo bet bepred tenval ha dister o derou. Eun dournadig gonideien-douar ha mesaerien armet ne oe ken ar Romaned da genta. E kornig eur rann - vro dister eus an Itali edont hag, etouez ar pobloù pinvidik ha galloudus a veze en-dro d'ezo hag o disprise, hini ebet n'halle amgredi e teuje ar sort tudigou, dre zerc'hel da griski o galloud hag o gouziegez vrezelel, da lemel diwar c'horre an douar betek o ano-i, e rajent al lezen d'an hanter eus an Europ, an Azi hag an Afrik, hag e savje diwar o yez latin eil-yezou a vije komzet gant nousped mil ha mil a dud.

Kemend-all a c'hoarvezas gant ar Gelted. Kriski a rejont divrud en eul lec'h pe lec'h eus Hanternoz an Europ, marteze e-kichen poblou a oa, da genta, galloudusoc'h egeto. Ren a rejont, dindan eun oabl dihabask, war eun douar peuz-distruij, ar vuez c'haro a rene labourerien-douar ha mesaerien an Hanternoz da vare an arem, o kaletaat o c'horf diwar ar vuez-se hag o nerza o mennerez. O gouziegez vrezelel o deus kresket en emgannou trec'h pe goll, e brezelion

stank, meuriad (tribu) ouz meuriad, ha, da c'houde, pobl ouz pobl. War astenn ez int aet a zeou hag a gleiz betek an deiz m'o deus, da heul darvoudou a veur a zort, hon eus eun damskeud eus darn anezo, lezet war a-drenv an alar, ha m'o deus, krog o dorn er zugellou hag er c'hleze, kerzet, n'eo ket « da c'honidegez ar Bed », gwez d'o barzed divezatoc'h, « da c'honidegez an Europ » an hini eo. A-benn pemzek kantved, diwar pen-kôziou henvel evit ar peurvuia, ar pep brasa eus ar C'hermaned a dlie kemper an hevelep henchou hag adober an hevelep istor.

BRO GENTA AR GELTED. War ribl mor an Hanternoz e vevent en eur vro, enni brugeier ec'hon, prajeier gleb ha koadeier, marellet a stankou hag a yeuniou ha treuzet gant steriou bras : ar *Rénos* (Rhin), ar *Visuria* (Weser), an *Albis* (Elbe). Ar C'hresianed a anavezas abred ar vro-ze dre zanevellou o marc'hadourien goularz. Marvailhou souezus a zeue ganto diwar-benn he eostou, he broïz, he goanvou kriz, brasder ha risklou ar mor a hed anez. Bro ar goularz, an alarc'h garmer hag an elven wenn e oa hi. Eno e veve azeulerien an heol, an Huperboreaned fur. Eno e weled bep noz an heol skedus (*phaetón*, *électōr*

e gregach) o veuzi er c'hoummou hag ar mor o c'houzezi, pa stoke outan, ar sort c'houzen a zeu, dre galedi, d'ar goularz (*elektron*) a vez taolet ouz an aod, endra ma vez war an teven c'hoarezed an heol, aet da elo gwen hirvoan, o tridal hag oc'h hirvoudi da reuziad o breur beuzet.

Aochou izel ar vro-ze a veze gwastet alies gant ar mor a zic'hlanie uhel en douarou. Ar C'hresianed a glevas gant o marc'hadourien kelou eus an dic'hlaniou skrijus-se : « Ar mor, eme ar skrivagnerien goz a Vro-Hellas, a lam muioc'h a dud digant ar Gelted eget ar brezel ». Hag e skendennont kadarned ar Gelted o c'hortoz, armet-oll, tarz ar gwagennou trouzus, hag o dalc'hidigez pa zistroont, goude dichal ar mor, da adzevel o ziez.

GONIDEGEZIOU-BREZEL AR GELTED EN EUROP. Skuiz o welet ar mor o tic'hlania dalc'hmat war o maeziou, ar Gelted a boanias da c'honid dre an armou chomaduriou nevez. Darn anezo o deus en em ziazezet e Breiz-Veur, abred evit doare, marteze diwar an dekvet kantved kent H. Z., didennet, emichans, gant mengleuziou pinvidik ar vro-ze a bourcease ar sten red d'ober armou arem. War-ettin dre vor ez ejont di, kredabl, rak, ho pet koun, epad maread an arem war e hed hag, arôk,

epad diveza oadvez maread ar maen (XXX^{et}-XX^{et} kantved kent H. Z.) e veze darempredou dre vor, stank awalc'h, etre Breiz-Veur hag Europ an Hanternoz.

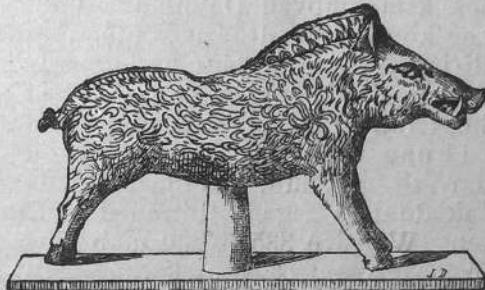
War an douar-bras ar c'henta broiou gonezet gant ar Gelted e oe, hanval eo, ar rann-vro meneziek ha koadek a'n em astenn e kreisteiz o bro betek an Danuvios uhela hag hanternoz ha sav-heol Galia (war-dro ar seizvet kantved kent H. Z.).

Er VI^{et} kantved kent H. Z. e piaoue ar Gelted, ouspen ar vro bevennet gant ar steriou Albis, Danuvios, Rênos, an douar a'n em astenn etre ar ster diveza-man hag ar mor Atlantek. D'ar mare-ze, ma n'eo ket deut c'hoaz Keltia d'an ec'honder divent a dizo eun nebeut kantvedou goude, ear vro brasstre eo koulskoude a-benn neuze. Sken-dennet eo evelhen gant eun douar-niour (géographe) koz : « E kuz-heol an Europ e sav Keltia etre pen-ahelbed an Hanternoz ha kornog ar geidel. Mentrek awalc'h eo evit ma c'heller lavaret e talc'h damdost da balevarz an Europ. Douret eo ar vro gant steriou niverus ; trouezus eo, fonnus eo an eostou warni ha stank ar chatal war he feurvanioù. Rannet eo e diou gevren gevatal gant ar Rênos a hanval beza, goude an Danuvios, ar vrasha eus steriou an Europ. »

Er pempvet kantved kent H. Z. eun darn eus Kelted Galia a dremen er Spagn, tennet moarvad gant mengleniou arc'hant pinvidik ar vro-ze a oa neuze en he barr ar c'honidegez anezo. Diskar a reont an trevadennou bet savet eno gant ar Phenikianed, marc'hadourien digeuezet eus ar Siria war-dro ar bloavez 1100 hag o komz eur yez semitek, karez-nes d'an Hebraeg; lezel en o sav a reont avat ar c'heriou savet gant ar C'hresianed, kevererien ar Phenikianed, war ribl ar mor Kreisduarek.

Erpempvet kantved, a c'heller kredi, e perc'henas ar Gelted, trec'het an Illiris ganto, ar vre ledet etre an Danuvios hag an Alpou, hag a gemeras divezatoc'h an ano a *Vindelicia, Raetia, Noricon*. Da heul ar berc'hindigez-ze ec'h en em gavjont amezeien d'ar gompezen ec'hon, pinvidik ha kaer eus Itali an Hanternoz, e oa ar broadou anezi dindan yeo an Etrusked, pobl galloudus kevredet gant ar Phenikianed a eneb d'ar C'hresianed hag a rae, d'ar mare, al lezen d'an darnvia eus poblou an Itali. E derou ar pevare kantved « war digarezion netra », gwez d'ar skrivagnerien goz, ar Gelted a zisken en Itali, a gann an Etrusked hag a gemer diwarno ar gompezen ledan a zo treuziet gant ar

ster a anvont Bodinkos (Pô). D'ar mare-ze e sav ar C'hresianed, ouz aber ar Bodinkos, ker Adria, a roas hec'h ano d'ar mor nesa.

Arouezinti-vrezel ar Gelted-koz

Eur pennadig goude an aloubadenz eo e c'hoarvezas ar c'henta krogad etre ar Gelted hag ar Romaned. Eur bagad Kelted a ea deut da c'houlen digant an Etrusked eus ker Glusium, ranna o douarou ganto. An Etrusked a c'houlennas skoazel digant ar Romaned hag ar re-man a gasas kannadouren d'ar Gelted da skoulma eun emgleo. Berboell awalc'h e oe arganadourien-ze evit kemer perz en eun emgann etre Etrusked ha Kelted hag e lazas unan anezo eur penbrezelour keltiad. Neuze e kerzas ar Gelted enep da Rom ; trec'hi a rejont ar Romaned en emgann brudet an Allia (16 gouhere 390) hag e lakjont an tan war Rom.

War-dro an hanter eus ar IVe kantved e voulc'has ar Gelted, a eneb da veuriadou illiriad ar C'huz-heol, a biaoue ar Bannonia ha red an Danuvios kren (moyen Danube), brezeliou a oe klezet gant drouizevez (défaite) an Illirianed hag ar berc'hinidigez gant ar Gelted eus ar rann-vro-ze en he fez. Emgleo a zo bet marteze etre ar Gelted hag ar Chresianed, rak, d'ar mare-ze end-etiin, Philippos, roue ar Vakedonia a argade Illirianed ar Zavheol. War-dro 335, p'edo mab Philippos, Aleksandros-Veur kampet gant e arme war ribl an Danuvios izela, e kasas ar Gelted kannadourien d'ezan hag, eun daouzek bloavez bennak divezatoc'h, e tileurient (députaient) davetan eur c'hannadourez all, a gejas gantan en Azi, e Babilon, e lec'h en em gave, goude beza aloubet an hanter eus an Azi (e nevez-amzer ar bloavez 323).

« Helengar » e oa neuze ar Gelted, gwez da skrivagnerien an amzer-ze. Kelted ha Gresianed e oa d'ezo an hevelep enebourien : Karthadiz pe Phenikianed an Afrik er Spagn, an Etrusked en Itali, an Illirianed hag an Dhraked er broiou a-hed an Danuvios, hag e oe marteze, evel ez eus bet amgredet, emgleviou ha feuriou-skrid etre an diou kobl.

Trei penn a reas an traou e-doug an IIIe kantved. War-dro ar bloaz 300, da heul brezeliou war a greder, eun darn eus ar meuriadou keltiek manet etre an Albis hag ar Rênos, a lusk war raok.

An eil re, kevredet dindan an ano a Velged (1), a ziberc'hen ar Gelted a zalc'he ar vro etre ar Rênos hag ar Sequana (Seine), hag a ziazez eno. Rann gevred Galia, manet betek-hen etre daouarn al Ligured, pobl rak-keltiek, a oe neuze aloubet gant ar Gelted ha ker Vasalia (Marseille), a oa bet savet gant ar Chresianed er bloaz 600, a oe lakaet en arvar ganto evit ar wech kenta. Ac'hane ec'h argad darn eus ar Gelted-ze korn biz-reter ar Spagn.

Bagadou keltiek-all a ziskenn red an Danuvios hag en em zil e gourenez ar Balkaniou. Meuriadou brezelgar (belliqueux) ha niverus an Illirianed hag an Dhraked a zo trec'het ganto. Argadet eo ar Vakedonia ha Ptolemaios Keraunos (ar c'hurun), a oa roue warni, lazet en eun emgann ter gant ar pep brasa eus e armead (e 281). E 280 ha 279 an Hellas a zo gwall-wastet gant ar Gelted hag ar santual meur a Delf, he fenlec'h relijius, laket en arigrap. E 279 e sav ar Gelted ouz

(1) Belgas e keltieg koz, unander Belga.

tor menez Haimos (Balkan) eur rouantelez e oe Tula ar ger-benn anezi hag e paeas d'ezi ar c'hinnig ar meuriadou thrakiad a-zowardro ha keriou gresian

Skeudenn sur pen-brezelour galien kavet en Ejipt

ribl ar Bosfor, en o zouez Buzantion, a zeuas da veza Konstantinopl. Kelted all aziazez en-dro da venez Skordos (Schar-dag) hag a gemer an ano a Skordisked. Re-all a ya betek an Azi-Vihana ha, gonde hir-vrezelekaat, a zav, e kreizen ar c'hourenez vrás-se, rouantelez Galatia a oe krenv awalc'h da gaout, ouz rouanez Pergam, krogadou a gemeras diwarно kizellerien c'hresian testou delouennou (des sujets de statues) ha skeudennou-bos (bas-reliefs) brudet.

AR BED KELTIK. D'ar mare-ze eman Keltia e barr he ment. N'eo mui eur vro, evit laret gwir, *eur bed eo*, oc'h en em astenn eus aochou ar Spagn, douret gant ar Mor-Bras, betek ar Mor-Du, eus Iverzon d'ar Gappadokia. Ker Vrigantion (Coruna hizio) er Spagn, rag-eün da donnou ar Mor-Bras ec'hondigor ha ker Garrodunon, war ribl an Duras (Dniester), e-kenver kompezennou divent ar Skuthia goz, a rae d'ezi evel he fellan mein-bonnou d'ar Mervent ha d'ar Gevred.

Gwaz d'an impalaerded-ze divuzul, he ment, dizunaniez he mistri ha dizunvanded ar poblou dastumet din dan an hevelep geo, a zo eviti ken lies a ben-kaoz a wanidigez. Gwir eo, er rannvroiou piaouet a bell zo gant ar Gelted, evel Galia(nemetan tu gevred anezi), Breiz-Veur hag Iverzon, ar

poblansou rak-keltiek o deus ankounac'het pe a zo o vont da ankounac'hat ar yezou ariek a gomzent, evit digemer ar c'heltieg, na oa ket gwall-zishenvel diouto marteze. E lec'h-all avat ne c'hoarvez ket hevelep tra. Dre-oll, war glaniou an Dêva er Spagn, ar Bodinkos en Itali, an Danuvios e kreizen pe sav-heol an Europ, ar Sangarios (breman Zakaria) en Azi-Vihana, yez ar renerien eo ar c'heltieg, hogen er Spagn e komzer an ibereg hag al ligureg, en Itali an Hanter-noz al ligureg, an illirieg, an ombreg hag an etruskeg ; e traouien an Danuvios an illirieg, an thrakeg ha yezou all c'hoaz marteze ; en Azi-Vihana ar gregach hag ar phrugiegs. En tu-hont da ze n'eus unaniez ebet etre ar Gelted a vestroni ar broiou-ze. Rannet int etre eun niver bras a boblou o vaga gwarizi hag o vrezelekaat an eil ouz eben, hag e ouio politikerez ar Romaned kreski an dizunanderiou-ze, gonid da vignoned leal darn eus ar poblou-ze⁽¹⁾, d'ezo da drec'hi gwelloc'h a ze war ar re-all.

DICHAL AR GELTED. Taoliou kenta ouz galloud ar Gelted a oe skoet er Spagn gant armeou Karthada, eur ger savet en IXst kantved kent H. Z.

(1) Ar Genomaned en Itali, an Aedued hag ar Remed e Galia.

gant ar Phenikianed war aod an Afrik. E doug an hanteren diveza eus an IIIst kantved e kemeras Karthadiz ar Spagn oc'h en em harpa, da genta, war an Ibered da drec'hi ar Gelted, ha, da c'houde, war ar Gelted da zamesat an Ibered. Heman e oa politikerez ar penbrezelour brudet Hannibal pa'n devoa eureujet eur Geltez eus ar Spagn. Aloubaden ar Spagn, boulc'het e 236, a oe kaset da benn e 218. Ne chomas ket pell dindan yeo Karthadiz. E 218 e touar eno ar Romaned hag e 206 ez eo peurargaset Karthadiz ganto

Ar Romaned, o veza diskleriet e vije ar Spagn « provincia » roman hiviziken, poblou ar c'hourenez, Kelted pe Amgelted a 'n em zavas. Pevar bloaz ha tri-ugent a vrezel a oe red d'o c'habestri. Er bloaz 133 an diveza banden a Geltibered, kelc'hiet e ker Numantia gant eun arme roman, a lakan an tan war an tier hag en em lazas kenetrezo kentoc'h eget en em renta.

En Itali, e 298, ar Gelted o veza roet skoazel d'an Etrusked, d'ar Samnited, ha d'an Ombrianed ouz ar Romaned a chomas ganto ar gonid war ar poblou-ze, ar rannu-vro dalc'het gant ar Senoned, o doa o zadou kemeret Rom, a zo argadet gant an armeou roman, an holl wazed a zo lazet, ar

merc' hed hag ar vugale gwerzet evel sklaved hag an douar staget ouz douarou ar Romaned. E 228 ec'h adkrog ar brezel etre Kelted ha Romaned ha ne baouez nemet e 192, peurlastret Kelted an Itali. Skrijus e oa bet an emdag ha diniver ar c'hrogadou. Ar penbrezelour karthedad Hannibal, unan eus brudeta brezelourien an Hén-amzer, digouezet en Itali d'en em ganna ouz ar Romaned, en doa roet d'ar Gelted eur skoazel eus ar frouezusa ha lakaet e oa bet gantan Rom en argoll (eus 218 da 203.) Padal bannielou-ered er Romaned a oe trec'h ha, pa adteuas ar peuc'h, meur a vroad keltiek ne oa anezo ken nemet bugale ha kozidi.

E-doug an III^{er} kantved eo e stagas ar C'hermaned da astenn o beli war an douarou etre an Albis hag ar Rênos. N'ouzomp doare ebet eus ar brezelou a zavas neuze etre Kelted ha Germaned. Kement a hellomp da lavaret eo e oe tenn ha gorrek trec'haden ar C'hermaned. C'hoaz er c'henta kantved kent H. Z. eur bobl geltiek, ar Volked (1), « brudet dre he furnez hag he c'hadarnded » a oa en he dalc'h ar rannou frouezusa eus ar vro meneziek ha koadek anvet e keltieg *Arkunia* pe *Erkunia*.

An eil kantved, en doa gwelet suji-

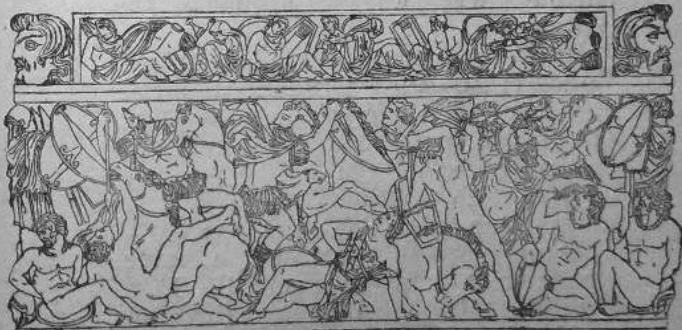
(1) *Volkas e keltieg koz, unander Volka.*

digez Kelted an Itali (192) ha Kelted ar Spagn (133), a welas ouspen :

— E 196 pe 193, diskaridigez rouantelez keltiek Tula gant an Dhraked en em zavet.

— E 189, trec'hidigez Kelted an Azi-Vihana gant ar Romaned. Ar roman, trugarezusoc'h e pell-vro eget en Itali, a lezas gant ar C'halated o douarou hag o frankiz ha ne c'houlen-jont diganto kinnig ebet. Er bloaz 24 kent H. Z. hepken, e oe lakaet ar C'halatia da « brovinz » roman.

— E 129, aloubidigez gant ar Romaned eus an Illiri e lec'h e veve kichen-ha-kichen meuriadou keltiek ha meuriadou illiriek.

Emgann etre Romaned ha Galianed, skeuden-vos kavet en Itali

— E 125-122, trec'hidigez gant ar Romaned eus ar meuriadou keltiek ha

damgeltiek a veve e gevred Galia, etre an Alpou hag ar Pireneou. Lakaet e oe o bro da brovintz roman ha diwar neuze e c'hellas ar Romaned kaout darempredou dre zouar gant ar Spagn.

— E 110, kenta argaden ar C'hermaned e Galia. Ouz he ober e oa diou bobl anvet gant ar Gelted *Kimbri* (*Kimbros*, « ribler » e keltieg koz) ha *Teutoni*. Ar ger diveza-man e oa marteze an ano hen-c'hermanek *Theudanos*, « ar roueed », lavaret er stumm keltiek. Treuzi Galia, ouz he gwasta dre ma'z aent, ne reas ken an diou boblad-ze. Digouezet er C'hreis-teiz e oent flastret gant ar Romaned.

Er c'henta kantved kent H. Z. e talc'has war wasaat argiladen ar Gelted.

Etre ar bloaveziou 100 ha 60, ar Voged (1), e oa en o c'herz douarou an Albis uhel, hag o doa er bloaz 114 dizarbennet argaden ar Gimber, a zo peurdrec'het gant ar C'hermaned ha ret d'ezo treiza an Danuvios ha mont da chom er Bannonia. Ar vro a zilezent e vanas stag outi o ano : c'hoaz er la kantved goude H. S., e veze graet *Boiohaemum* anezi (breman ar Vohema). (2)

Eus 58 da 50 e oe aloubet Galia

(1) *Bogii, Boii, unander Bogios, Boios e kel-tieg koz.*

(2) Wardro an horstek amzer, broad Vogedgar ar Vastar-mad, a oa o Viva er c'hor-pouezennou leus etre ane Donuvios ugel hag anta Turas (Dniester), a ce Kammel gont an Daked, pobl dhraKiad (Dniace), ha Ker c'herriay Olbia, e genau an Turas, aec distrejet.

gant an armeou roman dindan renadur Julius Kezar. An aloubaden-man a oa bet rag-aozet eus a bell gant ar Romaned : diwar ar bloaz 121 o doa gonezet da vignoned an Aued, unan eus galloudusa poblou Galia. Setu aman ar pep pouezusa eus darvoudou an aloubaden vrudet-se : — E 58, brezel ouz ar C'hermaned, brezel ouz an Helveted ; — E 57, brezel ouz ar Velged. — E 56, brezel ouz an Arvorigiz hag an Aquitaniz. — E 55 ha 54, argadennou e Germania hag en enez Vreiz. — 53, stourmadennou e Galia. — 52, stourmaden Kelted Galia a-bez dindan renadur Verkingetorix ; sesiz Alesia. — 51, Kezar a beurvoung ar stourmad. — 50, reizenni a ra pep tra e Galia ha, dre e lealded hag e gunvez, e klask tenna ar Gelted dioc'h e du.

War-dro ar mare ma c'honeze Kezar Bro-C'halia, an Daurisked, da layaret eo Kelted menez Tauros (e sav-heol aradennad an Alpou), hag a oa bet anezo pell amzer eur rouantelez c'hal-loudus oc'h ober al lezen war an Danuvios, a oe trech'het gant an Daked, (1)
~~peud daked (Daked).~~

Er bloaz 34, ar Skordisked, d'ezo ar vro etre ar Savos izela ha menez Skordos, a zo baz-yeoet gant ar Romaned.

(1) Aue douareou eus ar Bannonia e oa deuit ar Voged da chom warrez. « e didudet ha tract en eur gac-lene'k. »

Dindan an impalaer roman Augustus (20 vloaz kent H. Z., 14 vloaz goude H. Z.) e peurzujas ar Romaned meu-riadiennou-zo eus an Alpou keltiek pe damgeltiek, a oa bet lezet betek-hen en o frankiz, hag ec'h aloubjont bro ec'hon an Daurisked (15-9 kent H. Z.). Ober a rejont anezi meur a brovinz : Vindelikia, Raetia, Noricum, Pannonia.

Da rei da viken koun eus an tre-c'hiou-ze an impalaer Augustus a reas sevel el lec'h ma tiskenn aradennad an Alpou da gaout glan ar mor Kreiz-douarek, eur mell aronez-meur, anvet « arquez-trec'h an Alpou », e oa engravet war ar mein anezan anoiou ar poblou trec'het. Diwar neuze ne oe ken a Gelted dishual war an douar-bras.

PETRA A C'HOARVEZAS EUS KELTED AN DOUAR-BRAS. — Lavaret ez eus bet allies-allies ec'h ankounac'has buan-buan Kelted an douar-bras o yez hag o giziou, d'en em romanaat. Kriski an traou n'eo ken.

En enep, ar c'heltieg a zalc'has da veza komzet war an douar bras gant meur a rummad-tud war-lerc'h an hini en doa gwelet, e kement rann-vro, donedigez ar Romaned. Er Spagn, evito da veza e dalc'h ar Romaned hag en-dro d'ezo poblou iberiad stankoc'h egeto, ar Gelted a vanas pell

amzer stag ouz o yez. Savet e vezec'hoaz, er c'henta kantved kent H. Z., keriou hanter-geltiek o anoiou : Caesarobriga, Augustobriga, Juliobriga, ha mein-bez an hevelep mare a zo warno anoiou keltiek paotred ha merc'hed latinaet an distera : Ambatus (Ambaxtos), Ambata (Ambaxta), Pintamus (Pintamos), Tritius (Tritios), bag all.

En Itali, etre ar Bodinkos hag an Alpou, ar c'heltieg a chomas beo pell amzer ha, betek war-dro ar bloaz 90 kent H. Z., an darnvvia eus Kelted ar vro-ze a vire c'hoaz gwiskamanchou, braoigou hag armou tud o gouen, dreist-oll ar c'heze-meur houarn. Gallet e oe her gwelet anat diwar ar furchadennou graet e beredou an amzer-ze.

E rann-vro an Danuvios, epad ar maread roman en e hed, ar mein-bez warno anoiou keltiek paotred ha merc'hed a ziskouez splan e talc'has ar c'heltieg da veza komzet eno war eun dro gant an illirieg hag al latin.

En Azi-Vihana, er IVe kantved goude H. Z., ar Gelted a gomze war eun dro ar c'heltieg hag ar gregach.

Er c'henta kantved eus hon amzervez kristen, er bloaz 98, e-touez ar C'hermaned, er vro hec'h ano hizio Silezi-ar-C'hreisteiz, e oa eur boblad, ar Gotined, o komz ar c'heltieg.

D'an hevelep mare e oa c'hoaz Galia nr vro keltiek-tre dre he yez hag he tummon. Er bloaz 50 kent H. Z., Kezar, c'hoantek da staga outan e-unan Kelted ar vro-ze, en doa lezet ganto o douarou, o c'herion, o lezennou hag o renerez. Mirout a reas onz kement a hallje anwazi (chita) tud hér ha ter ha ne zavas ket zoken a warnizonou soudarded en o zouez. A-hend-all e kargas an noblaz keltiad a ditlou hag a enoriou. En distro e roas ar Gelted d'ezan eur skoazel galonek er brezelioù en doe da zouten da zont da vestr war Rom.

Da heul maro Kezar e oe troet pep tra. E 36 kent H. Z., e oe staget da reizenni Galia dioc'h giz Rom ha ne oe ket kaset ar reizenni-ze da benn hep stourmadennou ter (eus ar bloaz 36 d'ar bloaz 29 kent H. Z.). Daoust ma oa troet penn da venir a dra a-benn neuze ha ma oa bet dreist-oll lamet o armou digant ar pobladoù, ar spered keltiek, ar yez hag ar gizion koz a vanas krenv kenan, betek e-touez an noblaz, e-doug kenta kantved hon amzervez kristen hed-ha-hed. Er bloavez 21, e oe eur stourmaden renet gant eur C'helt a ouen uhel, anvet Sagroviros (Sakrcvir e latin); e 68 stourmaden-all bleniet gant eun nheiliad (nobl) c'hoaz, anvet Vindex ; e

69 dispac'hadeg koueriaded renet gant eun den a renk izel anvet Marikkos. Stourmad bras 69-70 e oe ar grevusa hag, epad eur pennad amzer, e oe Galia hogos distag diouz Rom dindan an ano a « Impalaerded Galia ». Diveza strivaden Kelted ar vro-ze da gas en em zivazieoa e oe hounnez. Epad ar c'hantvedou war-lerc'h ez ejont war en em latinaat, dre ma kolle pep remsiad eun dra bennak eus an herez koz. Er IVe kantved koulskoude e komzed c'hoaz ar c'heltieg war ar maez e bro an Drevired (biz-reter Galia).

V

SUJIDIGEZ ENEZ-VREIZ. Enez-Vreiz a oa bet ergerzet meur a wech gant brezelerien geltiad. Ar c'henta ergez a zigouezas marteze en X^e kantved kent H. Z., e oe hini ar C'houezeled, d'ezo eun eil-yez en he stumm hec'h-unan a zeuas da veza an iverzoneg. An diveza e oe hini ar Velged, en IIe kantved kent H. Z. Ha digemeret a reas Breiz, etre an daou rumm ergerzerien man, trevagedou all o tont eus Galia? — A hallfe beza! An anoiou dishenvel a zougas eus an X^e d'ar c'henta kantved kent H. Z. (Albio, Qretanis, Pretanis,¹⁾ Brittia) a verk marteze ken lies a vestroniadur warni, an eil war-lerc'h egile. An diveza eus an anoiouze

1) Eus ar ger-ge = oa l'est tenet an ano-pobla gretanis, pretanis, (unorder gretanios, pretanios) a vez graet gant Iverzonig ha Breizig eus ar pobla anvet Piked gant ar Ronened. Di nevez deg a denez zoop eus yez ar Breizig a Jirkouz, eza hentlaok our p'ez Breizig eo et ady yez Iverzonig. Da thioù, il lavaret "pen", peno, elet lavaret "gennoz" evel Iverzonig.

(Brittia), deut da veza « Breiz » en hor yez, a hanval beza bet digaset gant ar Velged, a zo, evit ar yez, hor gourdou.

An diou argaden verr, renet gant Kezar, e 55-54 kent H. Z., ouz enez-Vreiz, n'oa digouezet d'o heul netra a bonez. Breiziz a oa chomet digabestr hag, e 43 goude H. Z. hepken, e touaras an armeou roman en eaezen d'he c'habestri da vad. Gwall-der e oe ar stourm'den. Da zuja ar Velged nag an Dumnonii, a veve e mervent an enezen, e rankas ar Romaned sevel tregont emgann ha kemer ugent krenvlec'h. E 84 hepken e oe kaset da benn ar zuidigez ha c'hoaz e lezas ar Romaned o frankiz gant ar meuriadou a dalc'he ar rannvro treut ha meneziek dioc'h pen Hanternoz an enezen. Evit gwir peoc'hidigez Breiz-Veur e oe labour Agricola (78-86) a boanias, dre e hegaraoded hag e lealded, da staga Breiziz ouz Rom ha sevenadur ar Romaned.

Breiz-Veur a vanas dindan mestroniez ar Romaned betek derou ar V^e kantved. N'anavezomp ket mat he istor e-dong ar rann-amzer-ze. Gouzout a reomp e oe stourmennou, dreist-oll war dro ar bloaz 138, p'en em zavas meuriad meur ar Vriganted a oe dis-trujet evit eun darn. War zinerzaat ez

ae galloud ar Romaned a vloaz da vloaz. Buan ez ejont re wan da zifenn an enezen ouz argadennou ar Bikted hag an Iverzoniz a waske anezi dibouez. War-dro 407, laket en argoll gant ar C'hermaned war an douar-bras, e tennjont o armeou en-dro hag e kimiadjont da vat diouz an enezen.

TREDE KEVREN : EUR GERIENNOUN
BENNAK WAR ISTOR AR GELTED
ER GREV - AMZER HAG - EN AMZE-
RIOU-BREMAN.

Ne vo ket dic'honid staga ouz an notennou berr-ze war istor ar Gelted koz eur geriennou bennak war istor Kelted ar gren-amzer hag an amzeriou-breman.

IVERZONIZ. Eus an douarou ec'hondivent aotroniet gwechall gant ar Gelted en Europ ean enezen hepken a oa manet en o c'herz : Iverzon. Lec'hiet en distro diouz an henchou meur dre vor, dibouez evit impalaerded ar bed, ne vroudus ket c'hoantidigez ar Romaned. E skeud-ze e talc'has sevenadur koz ar Gelted da veva eno ha d'en em astenn en e frankiz, hep ken warnan a levezon estren nemet hini ar Gristeniez a oe digaset di er V^e kantved.

Galloud-brezel Iverzon a zo en e varr er IVst kantved goude H. Z. dindan ar roue Crimthann-Veur (366-378). Tu kuz-heol Breiz-Veur a-bez adalek beg pella Bro-Skoz betek mor Breiz a zo dindan he beli. Tam-hatam e kollas Iverzoniz an douarou-ze, da heul stourmadennou Breiziz, nemet e Skoz, e lec'h ma troadjont start ha ma teuas ar Bikted da zigemer o yez iverzonek, a zo komzet c'hoaz ganto a-ben breman.

Er VIIIst hag en IXst kantved e oe gwastet Iverzon gant Skandinaved laeron-vor a zavas eun nebeut ronanteleziou bihan war he aochou. War-dro dibenn an XIIst kantved, didennet gant ar brezeliou a-ziabarz a freuz neuze Iverzon, kantreidi diroll saoz ha norman a zigouez, a'n em ziazez aman hag a-hont hag a zav kastellou-krenv. Unan anezo a deu da veza e 1191 roue al Leinster hag holl pennou an enezen, nemet ar pennroue hag arc'heskob Armagh, a anzav aotrouniez roue Bro-Zaoz.

Diwar an diazez-ze a Skandinaved ha Saozon-Normaned en Iverzon e savas skoilh d'ar zevenidigez kelteik. A-hend-all, ne oe hogozik netra troet en enezen. Eureoji a rejont er vro; yez ha bividigez Iverzoniz a gemerjont, ma teujont muioc'h iverzoniad eget Iver-

zoniz o-unan. D'ar XVIst kantved hepken e stagas ar spered saoz d'ober e reuz en o mesk.

An Disivoud-meur (XVIst kantved), hag a reas eus ar Zaozon hugunoded, a greskas ar gasoni a oa a-benn neuze etre an diou bobl. Stourmaden skrijus 1641, a lamas o buez digant eun niver a hugunoded, a oe benzet gant Cromwell en eur mor a wad. Ker pouunner e oe an taol-ze ken ne oe mui Iverzon evit digeina. Diwar neuze eman war he diskar hag en XIXst kantved eo e oe an diskar-ze en e wasa.

BRETTONED. Evit d'ezo beza bet epad tri c'hantved dindan beli ar Romaned, ar Vretoned o doa miret o yez ha darn eus o gizion broadel. Gant-se, war-dro ar bloaz 407 goude H. Z., pa oe tennet en-dro armeou ar Romaned, Breiz-Veur a'n em zav, a argas ar gargidi roman a vane hag a adc'honez he frankiz.

Ne oe ket evit pell avat. War-dro 449, ar Zaozon a zisken en enezen-Vreiz hag a grog d'he aloubi. D'o heul, e 547, e tigouez an Angled. E dibenn ar VIst kantved ar Vreiziz ne oant ken mestr nemet war gnz-heol ha kreisteiz enezen Vreiz. Ronanteleziou bihan a oa anezo : ar Gododin, ar Strathclyd, an Argoed, en hanter-

noz ; ar *Gwynedd*, an *Deheubarth*, ar *Powis*, oc'h ober Bro-Gambre, er greizen ; an *Domnonea*, er gevred. Ar rouanteleziou-ze a harpas brezelioù hir ha garo ouz an Angled hag ar Zaozon, ken n'ez eas, diwar goaza tam-ha-tam, bro ar Vretoned da Vro-Gambre, ha Kerne-Veur hepken. Houman a oe sujet d'ar Zaozon en IXe kantved ha Bro-Gambre e dibenn an XIIIe kantved. C'hoant d'eez da c'honid kalon Kam-breiz, rouanez Bro-Zaoz o deus graet eus o bro eur brinselez, en he fenn an her tosta d'ar gurunen. Kambreiz a zigemeras an Disivoud-meur ha dre-ze nedennjont ket warnokasoni ar Zaozon. Ze a zo kaeoz, evit eun darn, m'o deus bet, abaoe meur a gantved, o lod e berz Bro-Zaoz. Miret mat o deus o yez, e keit ma oa hi kollet gant ar Vreiziz all unanet abred da Vro-Zaoz, war-dro ar XIIIe pe ar XIVe kantved gant an eil re (Breiziz an Hanternoz) hag er XVIIIe kantved gant ar re-all (Breiziz Kerne-Veur).

Er VIe kantved, darn eus rummadou breizad an Domnonea, o tec'het rak ar Zaozon, a oa tremenet en Arvorig, a oa diazezet eno ha savet eur stad, renet, da genta, gant rouanez ha, da c'houde, gant duked. E 1499, an dukez Anna a eureujas da roue Bro-C'hall, Loeiz XII, ha Breiz a zeus da vez a unan eus provinsou rouantelez

ar Franz. Mirout a reas eun emreizerez bennak betek an dispac'h ; e 1789 e oe torret provins Breiz gant an dispac'herien ha rannet e departaman-chou.

Skridou talvoudus da lenn

LEVRIOU KOZ. — Ar re dalvoudusa eo al levriou skrivet e gregach gant Polubios, Diodôros (ho Sikeliôtês), Strabon, Appianos, Arrianos, Pausanias ; e latin gant Julius Caesar, Titus-Livius, Velleius Paterculus, Tacitus, Julius Florus, Justinus, Ammianus-Marcellinus. Neb a fell d'ezan lenn istor ar Gelted el leoriou koz gregach ha latin n'hall ket tremen hep levr an Ao. D'Arbois de Jubainville, *Les Principaux Auteurs de l'Antiquité à consulter sur l'histoire des Celtes depuis les temps les plus anciens jusqu'au règne de Théodore I^r*, Paris, 1902.

Levriou-breman diwar-benn ar Mammennou

— V. Tourneur, *Esquisse d'une histoire des études celtiques*, Liège, 1905 ; — G. Dottin, *Manuel pour servir à l'étude de l'Antiquité celtique*, Roazon, 1906 ; — J. Déchelette, *Manuel d'Archéologie celtique*,

Paris, 1910 — W. Z. Ripley, *the Races of Europe, a sociological study*, London, 1900.

Levriou·breman diwar-benn an istor

D'Arbois de Jubainville, *Les Celtes depuis les temps les plus anciens jusqu'en l'an 100 avant notre ère*, Paris 1904 ; *les Premiers Habitants de l'Europe d'après les écrivains de l'Antiquité et les travaux des linguistes*, 2 levr, eil mouladur, Paris, 1889, 1894 ; Rhys, *Early Britain, Celtic Britain*, trede mouladur, London, 1904 ; Camille Jullian, *Histoire de la Gaule*, 3 levr, Paris, 1908, 1910 ; *Gallia*, trede mouladur, Paris, 1907.

Pennadou-skrid eus an talvoudusa er *Revue celtique* (abaoue ar bloaz 1870) hag er *Revue archéologique* abaoe ar bloaz 1844).

Cf. Eil pennad . P. 6.

Mollet
é ti Stén ER BAYON
én ORIANT

—
1911

